

Moderní Prométheus

Divadlo Petra Bezruče v Ostravě uvedlo 15. listopadu inscenaci založenou na románu Frankenstein Mary Shellyové, který je prvním známým sci-fi a jedním ze zakládajících děl hororu. Provedení režiséra Jana Holce čerpá nejen z románu, ale ze všech možných adaptací od proslulého filmu Jamese Whalea až po campovou klasiku I Was a Teenage Frankenstein.

Pro Jana Holce byl román opravdu jen inspirací. Původní Frankensteinův výtvar byl trpící intelektuál, ale zde je dítětem toužícím po rodičovské lásce. Z počátku 19. století ve Švýcarsku se příběh přesunul zhruba do 90. let 20. století v blíže nespecifikované zemi a sledujeme v něm manželský pár Viktora a Alžbětu Frankensteinovi (Lukáš Melník a Magdaléna Tkačíková). Motivací Frankensteina v předloze pro stvoření života byla profesionální zvědavost, v Bezručovi to je zármutek ze smrti dítěte. Jejich syn Vilém (v originále Viktor Frankenstein neměl děti a Vilém byl jeho mladší bratr) zemřel a Viktor upne všechny své síly k tomu, aby jej přivedl zpátky k životu. Frankensteinův výtvar je často chybně označován jako „Frankenstein“. V Bezručovské adaptaci je ale jméno Frankenstein na místě, protože Jan Holec spojil postavy Výtvaru a Viléma Frankensteina do jediné postavy. I když jsou postavy na hony vzdálené svým literárním protějškům, tak všechny mají nějaký základ v knize – objeví se i netradiční variace na Frankensteinovu nevěstu (Markéta Matulová). Inscenace výrazně pracuje s popkulturními narážkami (Želvy Ninja!), které můžeme brát jako odkaz na kultovní status předlohy.

Aktéři se musí obtížně prodírat úskalími života nejen obrazně, ale i doslova. Daniel Bodlák, jehož můžeme znát především jako pohybového konzultanta z olomouckého Divadla Tramtarie, dostal příležitost i u Bezručů. Měl tu před sebou nelehký úkol, jelikož scéna je zdeformovaná masivními kulisami – evokujícími vnitřek mauzolea – které ji rozdělují na několik úzkých prostor, a herci se tak často musí plazit po čtyřech, aby se mohli pohybovat po jevišti. Světlo a zvuk se nese v estetice hororového filmu z klasické éry Hollywoodu. Představením prostupuje melancholická hudba, která je doplněna o typicky hororové zvukové efekty jako například tlukot srdce nebo burácení bouřky. Scénický design umožňuje, aby byly jednotlivé části scény nasvíceny odděleně, a často se tak děje jen světly vycházejícími z rekvizit (např. přenosná televize nebo baterka).

Kostýmy zasazují děj do konce 20. století a svou barevností kontrastují s šedí prostředí – nechybí ani pestrobarevná šustáková bunda. Design Výtvaru je kreativně řešený celotělovým bílým oblekem s všitými vycpávkami, které tvoří iluzi znetvořené postavy. Herecké výkony jsou vyhrocené, tak jak se na hororový thriller patří. V jedné chvíli účinkující recitují své texty jako by byli paralyzovaní strachem a vzápětí vybuchnou přemírou emocí. V inscenaci se neustále prolínají linie fantazie a skutečnosti, minulosti a současnosti, což jí dodává lehce halucinační nádech – koneckonců Viktor Frankenstein je dnes přece skoro synonymum pro šíleného vědce.

S původním románem má inscenace v Divadle Petra Bezruče společného jen velmi málo, což byl moudrý tah, protože na dnešního čtenáře působí Frankenstein Mary Shellyové spíše komicky. Frankenstein je často vnímaný především jako příběh o vědecké etice, ale pro mě je v něm nejdůležitější téma rodičovské zodpovědnosti a potěšilo mě, že právě toto téma inscenace vyzdvihuje. Osudovou chybou Viktora Frankensteina v původním románu bylo, že svůj výtvar nemiloval. V Divadle Petra Bezruče jej miluje až

příliš. Holcův Frankenstein je příběh, který jste už v obměnách pravděpodobně viděli v mnoha sci-fi filmech, ale pro jeho bezručovské zpracování stojí za to ho vidět znovu.

Vendula Krobová / Divá Báze / 5. 12. 2019

Frankenstein a jeho posedlost vedoucí k záhubě

Nový umělecký šéf DPB Jan Holec se divákům poprvé představil inscenací FRANKENSTEIN vycházející z proslulého románu Mary Shelleyové. K jeho převedení do scénické podoby však zvolil volnou adaptaci či spíše hru na dané téma. Víc než z textu složitě komponovaného díla vycházel ze svých představ obrazů a scén, které zaplnil a do dialogů a dramatické formy převedl úzkou spoluprací s herci, sám vybral hudbu, výpravu navrhla Pavla Kamanová. Výsledek tvůrčího usilování představil divákům na premiéře 15.listopadu.

Připomeňme, že FRANKENSTEIN je fenomén vzniklý za šťastných okolností. Když v létě 1816 u Ženevského jezera pobývali Byron, Shelley a jeho milenka Mary, každý zkusil napsat dílo v duchu gotického hororu. (O tom pobytu vypráví např. Passerův film Strašidelné léto). Slavní básníci Byron a Shelley už žijí takřka jen v učebnicích, ale jimi tehdy zastíněná Mary Shelleyová je díky svému románu Frankenstein, na jehož konečné verzi se ovšem podílel i Shelley, dodnes populární a její téma je hojně využíváno, vzniklo podle něj množství filmů a her.

Holec se od předlohy velmi odchytil, omezil počet postav a připsal jiné, Frankensteinovu ženu, vizi jejich mrtvého synka, jejich přítele, správce ubytovny a jeho dceru. Děj podřídil záměru zkoumat současně různá témata. Snažil se předvést, co s člověkem udělají nezřízené ambice nutící ho jít bezohledně proti všemu a všem, a pak neschopnost vyrovnat se s výsledkem a nést za něj zodpovědnost. A také ukázat, kam mohou vést vzájemné reakce normálních lidí a tvora s duší nevinného dítěte, který však odpuzuje svým monstrzním zjevem. Z původního hororu tak vzniklo chmurné psychologické drama, kde řetěz činů neúprosně vede k tragédii.

Temné a tísnivé je i prostředí děje s obludnou scénou, vizualitu dotváří výrazná zvuková složka, hrozivě i tajemně zní minimalistická hudba. Z tmavého průchodu vpravo vyjdou muž a žena s kufry, přebalancují skrz zábradlí doprostřed scény, kde se nad plátnem matně znázorňujícím kopec skví nápis HELLO STRANGERS. Po stržení plátna se otevře pohled do prostoru vyplněného jednolitou šedou masou tvořící i strop, s nerovnými výstupky, průchody, průlezy a vzadu patrovou plochou, která slouží jako postel nebo úkryt. Uvítá je nevlídný správce ubytovny žijící s dospívající dcerou, dozvídáme se, že se ocitli daleko od civilizace. Později sem přichází rodinný přítel, objevuje se mrtvý chlapec – a ovšem přibude i monstrózní výtvar, onen "syn" ....

Lukáš Melník se soustředil na psychologickou proměnu titulní postavy Viktora Frankensteina, která nabíjí krajní polohy, jaké rád vyhledává. Sebejistý a nesnášenlivý vědec, posedlý záměrem stvořit nového člověka, nedbá na odsudky ani na to, že kvůli nedodržování etického kodexu nedostal grant, ani na zdráhání ženy a přítelovny rady a výtky. Jejich mrtvý synáček Vilém, pojatý Jakubem Burýškem jako úzkostná vize, mu poslouží pro mozek nového člověka, ostatní dotvoří z pokoutně získaných orgánů. Když pak pozná, co neforemného a nedokonalého stvořil, horečně se snaží tohoto syna ochránit před ostatními, vychovává ho, učí, zabavuje televizí, avšak vše se mu začne vymykat a ústí do katastrofy. Vojtěch Johaník je tu proměněn k nepoznání, jeho syn je vnějšně monstrózní, všelijak sešíváný, ale neohrabanými pohyby, udiveným, sípavým hlasem a hlavně duchem je to ještě dítě prahnoucí po lásce a když se setká s pravým opakem, tak se z frustrace začne i mstít. Touží po pospolitosti a jeho tragédie je, že nakonec zůstává úplně sám.

Ostatní postavy jsou tu jako vnější prostředí reagující na Frankensteinovo usilování a jeho neblahý výsledek, tvora, kterého se zdráhají přijmout. Magdaléna Tkačiková je jako manželka Alžběta muži oddaná, s mateřskými rysy, ale vůči jeho výtvoru není schopna překonat odpor a ošklivost. Ondřej Brett jako vědec a přítel Jindřich je k Frankensteinovi kritický (lze tu vycítit i skrytý cit vůči jeho ženě) a akceptovat stvořeného syna odmítá, podobně jako obhroublý a bezohledný správce Dušana Urbana. Jedinou bytostí, která projeví k odpudivě vyhlížejícímu, ale vnímavému tvorovi vstřícnost, lásku a nakonec i obětavost je podobně jako on osamělá správčova dcera Kristína ztělesněná Markétou Matulovou.

Holcův FRANKENSTEIN vznikl jako tvůrčí experiment či dílna a na konečné podobě se významně podíleli herci, proto o to věrohodněji a spontánněji působí jejich projev a reakce, jakkoli jsou často extrémní, už proto, že konflikty jsou ve hře vyhroceny. Jádrem tématu překračuje realitu, současně však může navodit paralelu s vědeckými pokusy se zásahy do lidského genomu, které jsou na hraně etiky a jejichž výsledek může být pro svou odlišnost od normality těžko akceptovatelný a stát se hrozbou, podobně jako Frankensteinův výtvor. Výsledný tvar inscenace a její vyznění nenechá nikoho chladným, jde proti srsti, nutí přemýšlet a klade na diváka nároky. Velmi zvláštní, silný zážitek ze hry dlouho přetrvává.

Milan Líčka / I-divadlo.cz / 19. 11. 2019

Reinkarnace Frankensteinova monstra

Frankenstein je nejznámějším dílem anglické spisovatelky Mary Shelley. Jde o příběh, který měl vzniknout v roce 1816, kdy byla autorka se svým manželem na dovolené u lorda George Gordona Byrona. Deštivý pobyt u vody jí vnukl nápad sepsat hororový román mladého vědce Viktora Frankensteina, který stvoří umělého člověka. O 203 let později se příběh uvedl i na prknech ostravského Divadla Petra Bezruče. Premiéry se dočkal v pátek 15. listopadu.

Jako první na scénu vstupuje Viktor Frankenstein se svou chotí Alžbětou. Manželům zemřelo dítě, a tak se na Viktorův popud stěhují daleko od všeho, údajně aby se s tím mohli lépe vyrovnat. Vědci, který se se smrtí syna nedokáže smířit, se syn Vilém neustále zjevuje. Proto Viktor pokračuje v projektu, kvůli kterého byl vyhozen z práce a dostal se i před soud.

Etická komise soudí Viktora Frankensteina za nelegální obchodování s orgány. Jeho zármutek se totiž dostal až tam, že vykopal mrtvolu svého syna a do jiného těla voperoval Vilémovy orgány. Operace se povedla a tělo ožívá. Monstrum, které ze začátku ovládá pouze základní pohyb a řeč a všemu dalšímu se musí učit, tráví své dny sledováním televize. Později se setkává se svou matkou, strýcem Jindřichem a najde si i kamarádka Kristínu. Co se stane dál, nebudeme prozrazovat. Za prvé to možná víte a za druhé vás vývoj divadelní inscenace může i přesto překvapit.

Bezručovské zpracování Frankensteina vás dostane. Pokud jste jako já a bojíte se stínu každého keře, tak vás dostane rozhodně. Budete chtít brečet, křičet a sem tam i utéct. Divadlo dokonale navodilo hororovou atmosféru prostřednictvím scény, osvětlení i hudby. Režie, dramaturgie i hudebního podkresu se chopil Jan Holec. A každý z herců si zasloužil ovace ve stoje, kterých se jim na konci dostalo.

Naprosto bezchybný výkon podal podle mě Vojtěch Johaník, který se objevil v roli monstra. Se vší úctou, ten se vám líbit opravdu nebude. Jeho otce Viktora, který kreaturu stvořil, si zahrál Lukáš Melník a manželku Alžbětu hrála Magdaléna Tkačíková. V roli strýce Jindřicha rozpoznáte Ondřeje Bretta, Kristínu ztvárnila Markéta Matulová, jejího otce Dušan Urban a roli mrtvého dítěte „vdechl život“ Jakub Burýšek.

Zejména v případě Frankensteina se nedá opomenout ani kostým, do kterého a ze kterého se sice muselo špatně dostávat, ale svůj účet splnil na 100 %. Nemusíte se bát, že byste se při návštěvě představení báli až moc. Do hry je vloženo i pár vtipů, aby byl příběh alespoň trochu odlehčen.

V úvodu zmíněný lord Byron napsal ve stejné době povídku Vampyr, která se stala inspirací k mnoha dalším hororovým příběhům s upířskou tematikou. Například všem známý Dracula byl sepsán na základě jeho díla. Uvidíme, jestli se Bezruči do příštích her také nechají tímto inspirovat. Ale ať už bude hlavní rolí příští inscenace upír, nebo pokrývač, určitě se zajdeme podívat. S Bezruči to bude vždy zážitek.

Eva Molnárová / Sokolska33.cz / 19. 11. 2019

Frankenstein, ten retard, bydlí u Bezručů, sleduje Želvy Ninja a jde vlastní cestou

Pokud se naplní dějová linie novátorského příběhu uměleckého šéfa souboru Jana Holce, který si troufнул na více než 200 let starou klasiku, bude Frankenstein junior žít v kamrlíku scény Divadla Petra Bezruče ještě dalších třicet let. Jeho smělá vize opomíjí klasickou předlohu a vytváří z ikonického díla tak odlišnou nadstavbu, že se s originálem neshoduje v mnoha dějových rovinách, postavách ani v časoprostorovém ukotvení. Přesto i tady je něco ze „staříčkého“ monstra, které vraždí jako zamlada, ale protože žijeme ve 21. století, tak zároveň tančí disco a osahává ženská prsa.

Jistá žánrová nejasnost je vidět už v základním přístupu k legendární předloze Mary W. Shelleyové. Světoznámý horor, klasický hrůzostrašný román a pilíř moderního žánru, interpretuje ostravské divadlo jako počátek sci-fi, přitom ale používá tradiční klišé, a to od návštěvy strašidelného zámku až po groteskně naturalistické šhubání při mnoha úmrtích, z nichž některá jakoby vypadla z triviálních filmů čtvrté kategorie. Přitom nejde o parodii.

První okamžiky navozují návštěvu gotického sídla se vším všudy, od tajuplného krákání a záhadných dialogů, zdolání nebezpečného průsmyku až po efektní odhalení doposud zakryté scény. Příjezd Frankensteina a jeho manželky Alžběty (ani tato scéna v předloze není) slibuje hodně, dokud se nepřehoupne v odhalení groteskních obyvatel tohoto podivného sídla. Zjevují se přízraky, laboratoř vydává ty jediné správné hrůzostrašné zvuky, světla šílí, výboje burácí, záhady se vrství, dokud nepřijde moralita v podobě výčitek vědce o svědomí. Příběh je totiž v podání jeho současného adaptátora Jana Holce vyložen jako drama výčitek nad zneužitím vědy včetně obrazu neutěšených rodinných poměrů.

Doktor Viktor Frankenstein (Lukáš Melník) touží založit rodinu (ani tohle v předloze není), jedno dítě už tady bylo (Holcova aluze na skutečný příběh spisovatelky Mary Shelleyové, který ale čtenáři ve své době neznali), proč jej tedy neoživit znovu? Za jakou cenu? To je jeden z nejzásadnějších rozporů s předlohou, kde je monstrem anonymní a nedisponuje žádným orgánem z Frankensteinovy rodiny.

A kolik už takových hororů bylo, velice slavných, kultovních i oscarových, které si jako téma vzaly vytvoření ideální rodiny, což v hororu ale nikdy fungovat nemůže. Za všechny se nabízí Moucha od Kanadčana Davida Cronenberga v produkci Mela Brookse, který se jinak specializuje na parodie kultovních ság. Více než Brooksova Mladého Frankensteina tento divadelní pokus posléze směřuje k ujetým scénám z nezávislé produkce typu Byl jsem dospívajícím Frankensteinem z padesátých let minulého století, kdy si monstrem evidentně užívá všech rozkoší, o kterém může jenom dopívající dítě snít. V tomto směru se tak jeví aktualizovaný Frankenstein jako vcelku zastaralý, ale stále zábavný.

Děj disponuje dalšími klišé, jako je třeba padouch toužící po Frankensteinově místě i ženě (Magdalena Tkačíková), jistý Jindřich (Ondřej Brett) či sadistický nájemce (Dušan Urban). Nechybí triviální (off screen) příchod policie, která jak na potvora opět zatkne toho nepravého. Naopak nám na jevišti scházejí ty nejslavnější scény, jaké se kdy objevily v románu nebo v první oficiální filmové adaptaci zvukové éry, jako je třeba setkání s postavami, od kterých se monstrem učí dovednosti, anebo jeho neblaze slavná zkáza v hořícím mlýně.

Jiné scény naopak dostaly zajímavého rozvedení a přepracování. Například dívku, se kterou chce evidentně nesmělý Frankenstein navázat přátelství, tady najdeme v podobě adolescentní Kristýny, dcery nájemce (Markéta Matulová), která přihlouple tančí a ve chvílích vzrušení neustále vykřikuje všeříkající anglickou nadávku Fuck! Fuck! Fuck! Proč ne, Divadlo Petra Bezruče přece vždy hodně cílilo na mladého diváka. A dnes jde o publikum, které vyrůstalo na seriálu Želvy Ninja, jak nám sugeruje režisér Jan Holec. Frankenstein tak vlastně není Frankensteinem, i když se tak zpočátku tváří. Přináší jiné souvislosti. Monstrum tady neexistuje, vytváří jej až zástupné vztahy mezi postavami, které o něj mají zájem na několika úrovních, od naděje na vzkříšení dítěte až po corpus delicti, kýžený důkaz zvrhlých experimentů „horších než ty s prasaty“. Frankenstein junior je víceméně mrtvý a Holcův znovuoživený Frankenstein, vlastně syn Vilém, vystupuje v novém příběhu už jako velice úzký člen rodiny, což by se v originálu nikdy nemohlo stát, protože viktoriánská éra měla zkrátka jinak nastavená pravidla morálky než máme dnes ve 21. století v Ostravě.

Tento jiný Frankenstein je tak možná ještě větším monstrem, než by divák čekal, trpí astmatem a hlavně vyrůstá na televizi, stejně jako záporné postavy Tarantinova bijáku Tenkrát v Hollywoodu, což je celkem anachronické i dnes, jako bychom neměli internet. Na rozdíl od Masonovy bandy v novodobé dezinterpretaci umí ten mutant a retard, jak mu taky říkají, násilí efektivně, i když možná nechtěně, využít.

Celý kus je hereckým koncertem Vojtěcha Johaníka, ze kterého se po inscenaci Transky, body, vteřiny stává místní specialista na „retardy“. Jeho postava na jeviště přichází až po půlhodině baletního vystoupení mrtvého dítěte (Jakub Burýšek), což je takový malý Frankensteinek v prenatalním snovém vydání. Johaníkovo monstrum má jedinečný kostým (i na poměry typického ztvárnění) a disponuje originální pohybovou průpravou na pomezí batolící se gorily a orangutana sešněrovaného popruhy a zafačovaného bílými obvazy. Jedinečný je i jeho jazykový projev včetně sípavého dechu a zadržávání. Lukáš Melník coby jeho otec Frankenstein je oproti němu až moc afektovaný, prostě takový ten vědec fanatik, co je fanatičtější než jakýkoliv jiný fanatik. Dialogy jsou mnohdy strojené, chladné. Nejsympatičtější v tomto monstrózním tvaru všech tvarů (od rodiny až po bytový komplex scény) nakonec přeci jen působí dvojice Johaník a Matulová, jejíž pubertální Kristýna je dalším zásekem v rejstříku excentrických postav s minimálním jazykovým rejstříkem.

Výprava, zvláště jednolitá scéna (Pavla Kamanová), na rozdíl od roztříštěného děje plného ambicí nabízí jedinečné souvislosti, nad kterými lze uvažovat donekonečna. Je abstraktní, funkcionalistická a také expresivní. Vyjadřuje tytéž stísněné pocity jak z doby starých filmů z produkce Ufy. Herci si na ni patřičně užijí, protože musí neustále prolézat, podlézat, zakopávat, plazit se po čtyřech, klouzat po nakloněné plošině, skoro jako v nějaké hornické sluji anebo v hodně členitém podkrovním bytě.

Bezručácký Frankenstein v době nevíry a ateismu 21. století vyhlíží patřičně monstrozně, a tak možná i proti své vůli naplňuje poslání klasiky. Ještě pořád je v něm cítit srdceryvný romantický příběh o touze žít. I když třeba jen spokojeně v kamrlíku u televize se svým Pejsáčkem (další bizarní člen příběhu). Jako opakující leitmotiv z vybrané hudby (výběr pořídil Jan Holec) se k divákovi vrací melancholické piano, upomínající na jedinečný tvar originálu a celé viktoriánské éry plné milostných příběhů až za hrob.

Martin Jiroušek / Ostravan.cz / 16. 11. 2019